

UDK 821.163.6'367.62

Andreja Žele

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša v Ljubljani

POVEDKOVA LASTNOSTNA PRISLOVNA DOPOLNILA

Prispevek potrjuje in utrjuje spoznanja, da tudi v okviru stavčne povedi ne moremo mimo pomenskoskladenjsko obvezno družljivih povedkovih dopolnil, ki sporočilo natančneje konkretizirajo in hkrati v smislu večje pomenske intenzivnosti tudi informativno zgoščajo, kar navadno nakazuje možnost tudi medpropozicijske obravnave in s tem stalno obojestransko skladienjsko-pomensko prehajanje med stavčno in besedilno skladnjo.

The article confirms and strengthens the findings that even within a clausal sentence one must consider semantically-syntactically obligatory collocational complements with the predicate, which define the utterance more concretely and precisely and at the same time increase its informative compactness in terms of a greater semantic intensity. This usually indicates the possibility of inter-propositional analysis and thus constant syntactic-semantic transitions between sentential and textual syntax.

Ključne besede: obvezna družljivost, povedkova prislovn/(o)zvezn/a in pridevnišk/(o)zvezna dopolnila, medpomenskopodstavna/medpropozicijska obravnava

Key words: obligatory collocation, adverbial-phrase and adjectival-phrase complements with predicate, treatment across semantic bases and propositions

Prislovna oz. prislovnnozvezna dopolnila kot obpovedkovo (in s tem obglagolsko) razvrščene (tudi t. i. kolokacijske) dopolnilne lastnostne sestavine polnopomenskih glagolov v povedku oz. kot dopolnilne lastnostne sestavine polnopomenskega (nezloženega ali zloženega) povedka s svojo naklonskostjo z vidika tvorca /so/omogočajo upovedovanje dejanja/dogodka/procesa/stanja konkretnega sporočila. Terminska uporaba dopolnilo opozarja na izhodiščno pomenskoskladenjsko merilo, ki ob prislovno dopolnilo prednostno postavlja povedek in obpovedkovo vlogo, kar je tudi razumljivo v primerih kot *Janez se je neuspešno pripravil za vlogo* : *Janez je neuspešno pripravljen za vlogo* z možnostjo zloženega povedka z nepolnopomenskim glagolom – prvotna vloga prislovnih oz. prislovnnozveznih dopolnil je torej obpovedkova, ki pa kot navadnejšo izpostavi zvezo prislova s polnopomenskim glagolom (v povedku). Ravno glagol s svojo osrednjo pomenskoskladenjsko organizacijsko vlogo poudarja tesno vzajemno/soodvisno povezanost med stavčnopovedno in glagolsko besednozvezno skladnjo, ki z obpovedkovimi oz. obglagolskimi prislovn/(o)zvezn/imi dopolnili, ki omogočajo tudi sporočilno zgoščanje, ki sega v nadpovedno/besedilno skladnjo. Tovrstna obpovedkova dopolnila so kot pomenskoskladenjsko nesamostojne sestavine, ki so neposredno odvisne od pomenskosestavinskosti povedka, hkrati tudi dopolnilne lastnostne sestavine prisojevalnega razmerja. Tako v okviru stavčne oz. povedkove vezljivosti povedi ne moremo mimo pomenskoskladenjsko obveznih nevezljivih modifikacijskih prislovn/(o)zvezn/ih dopolnil, ki sporočilo tudi natančneje konkretizirajo (tj. v povedku oz. povedju lahko spreminjajo konkretni glagolski skladienjski pomen) in hkrati v

smislu večje pomenske intenzivnosti tudi informativno zgoščajo,¹ kar navadno nakazuje možnost tudi medpomenskopodstavne oz. medpropozicijske obravnave,² tj. v upovedovalnem procesu sprožijo čim večjo obojestransko skladijskopomensko prehajanje med stavčno in besedilno skladnjo.

Z nujnim upoštevanjem pomenske odvisnosti od povedkov so upoštevana samo tista sicer nevezljiva modifikacijska prislovn/(o)zvezna dopolnila, ki so naklonsko in tudi pomenskopodstavni (sicer nesamostojni, kot obpovedkova sestavina) obvezni del upovedovanja, kar samo potrjuje ugotovitev, da sta propozicijska in naklonska sestavina v izrazni/oblikovni uresničitvi povedi tesno prepleteni, ker je vsako sporočilo hkrati tudi sporočilo o sporočevalčevem razmerju do predmetne vsebine in naslovnika (prim. Gnamuš 1981: 53–55). Najtipičnejša oblagolska dopolnila so izpridevniški prislovi kot posebni neudeleženski skladijskoobvezni modifikatorji glagola.³ Izpridevniški prislov načina je kot lastnostni (kolikostni/kratnostni/(o)vrednotenjski) modifikator povedka stavčnočlensko neopustljiv oz. skladijsko obvezno primumično prislovno dopolnilo, npr. *Lepo je pisala*. Besednovrstno pa se ta modifikacijska dopolnila ne omejujejo le na načinovne prislove, saj so ravno tako pogosta predložnozvezna ali besednozvezna (izsamostalniška) prislovna dopolnila, zato je korektnije govoriti in pisati o modifikacijskih prislovnih in prislovn/(o)zvezn/ih dopolnilih oz. dopolnilnikih konkretnih povedkov.

0 Izhodiščne opredelitve

– Vsa prislovna in prislovn/zvezna dopolnila so v smislu nadpovedne skladnje in z vidika pomenskopskladijskih in tvorbeno-pretvorbni zmožnosti posameznega jezika tudi medpomenskopodstavne oz. medpropozicijske naklonske sestavine, npr. *On zelo dejavno spremlja njihove rezultate in uspehe, Vse nekaj let stare stvari neodgovorno meče stran* ipd. V okviru stavčne povedi jih je večina medpropozicijskih primumičnostnih (in zato neobveznih) naklonskih dopolnil, medtem ko so obvezna dopolnila tudi sestavni del povedja oz. nesamostojna sestavina pomenske podstave stavčne povedi – stalna medpomenskopodstavna/medpropozicijska naklonska vloga prislovn/(o)zvezn/ih dopolnil in samo delna (s pomenskopskladijsko obveznostjo pogojevana) pomenskopskladijskost prislovn/(o)zvezn/ih dopolnil sta vlogi, ki se vzajemno dopolnjujeta, npr. *Nesprejemljivo se obnaša* (nasproti nepomenskopskladijskemu: *Nesprejemljivo kritizira vse možno*).

¹ Nujnost enoumne sporočilnosti povedi kot glavnega merila za /ne/obveznost stavčnih členov zagovarja P. Sgall (1986a: 65–66, 122).

² Medpropozicijskost modifikatorskih prislovnih dopolnil poudarja češka skladijska teorija, gl. Mluvnice češtiny – Skladba (1987: 472, 494–495), vendar ni upoštevan pretvorbni vidik, tj. ni konkretnih zgledeov za medpropozicijskost oz. medpomenskopskladijskost prislovnih in pridevniških dopolnil v okviru stavčne povedi.

³ S pomensko-besedotvornega vidika so vključeni pri obravnavi modifikacijskih besedotvornih vrst – pri glagolskih modifikacijskih izpeljankah kot *drem-uck-a-ti* in pri glagolskih sestavljenkah tipa *predelati* (NSS: 275–275, SSB: 17); v okviru glagolskih sestavljenk še z ugotovitvijo, da izgubo vezljivosti lahko povzročajo tudi metonimični pomenski premiki predponskih obrazil oz. uporaba njihovega drugotnega pomena, npr. *poglodati, oklicati, pregreti* ipd. (SSB: 23–24).

Pomensko- in skladijskopomenska obveznost prislovn/(o)zvezn/ih dopolnil znotraj stavčnih povedi je odvisna od skladijskega pomena izbranega povedkovega glagola – tj. če skladijski pomen povedkovega glagola pomenskoskladijsko zahteva prislovn/(o)zvezn/o dopolnilo, npr. *Zelo čudno se obnaša zadnje čase, Z njim ravna preprobo, To še danes najraje upravljajo ročno* ipd. Zgornji pomeni tudi jasno izražajo, da je pogosto posledica možne **obvezne** pomensko- in strukturoskladijske vloge prislovnih dopolnil pomenskoskladijsko oslajljena raba povedka oz. povedkovega izhodiščno polnopomenskega glagola, kar potrjujejo sporočilno enakovredne različice s povedkovodoločilnim pridevnikom ali prislovom, npr. *Zadnje čase je zelo čuden, Z njim je preprobo, To se še danes dela najraje ročno*.

– Zgodovinskorazvojni potrjeni obglagolski položaj prislovnov v čisto priložnostnih besedilnih oz. govornih umestitvah in razvrstitvah še dodatno zagotavlja večjo predvidljivost/verjetnost sopojavljanja prislovnov oz. prislovnih zvez in glagolov v smiselne zveze – prislovn/(o)zvezn/a dopolnila kolocirajo oz. se družijo z glagolom v smislu lastnostnega spreminjanja oz. dopolnjevanja skladijskega pomena glagola v povedku stavčne povedi. V primerih prislovn/(o)zvezn/o dopolnilo ob polnopomenskem glagolu v povedku lahko govorimo o pogostejše verjetnih/predvidljivih pridruženih/družljivostnih/kolokacijskih pomenih, ki omogočajo zveze dveh leksemov, v teh primerih prislov + glagol – te besedne zveze so načelno proste in neobvezne, vendar glede na pogostnost rabe/pojavljanja veliko bolj predvidljive in možne, tj. z višjo družljivostjo/kolokabilnostjo (vseh polnopomenskih sestavin – kolokatov v kolokacijski zvezi).⁴ V zvezi s kolokacijo lahko govorimo o ustaljenih govorjenih zvezah, kar daje možnost govorjenja o govornih podstavah, govorne podstave pa navezujejo tudi na vsaj delno podobnost s sklopi, ki spet nastajajo v govoru in so zato ustaljeni del govora, npr. *Ta nebodigatreba je povsod* ipd.

– Kot sestavina povedja⁵ so prislovn/(o)zvezna dopolnila hkrati nesamostojni del propozicije in tako obvezni del upovedovanja, tj. govora oz. besedila. O pomensko- in strukturoskladijski obveznosti prislovnov oz. prislovnih zvez lahko govorimo tako na stavčnopovedni kot na nadpovedni ravnini. In tako kot navadno v okvirih stavčne povedi lahko govorimo tudi o pomensko- in strukturoskladijsko neobvezni vezljivosti, lahko v primerih obglagolskih prislovnov ali prislovnih zvez v vlogi prislovnega določila načina govorimo o obvezni družljivosti. Lahko rečemo, da je obvezna družljivost lahko tudi pomensko- in strukturoskladijska posledica nadpovednega/besedilnega zgoščevanja, tj. medpovedni oz. medpomenskopodstavni pojav, s čimer se približuje tudi členkovni pomensko- in strukturoskladijski vlogi, kar še posebej dokazujejo členki kot *kar, komaj, skoraj, prav, vsaj, le, samo* v npr. *kar/komaj/skoraj hoditi*, ki v tej vlogi jasno kažejo na medpropozicijskost.

⁴ Kolokacijo tu pojmem kot sopojavitev navadno dveh besed, ki sta na stopnji družljivostne pomenskoskladijske soodvisnosti; besede kot sestavine kolokacije pojmem tudi kolokate (prim. Verdonik 1999: 20–21). Izhodiščno besedo oz. sestavino, ki jo obravnavam kot možnega pomenskoskladijskega motivatorja/pobudnika možne kolokacije, pa imam za izhodiščni kolokat.

⁵ O. Kunst Gnamuš (1981: 46) po S. C. Diku povzema tudi izraz ‘nuklearno razširjena predikacija’, ki v našem primeru opozarja na tesnejšo pomenskoskladijsko povezavo prislovnodopolnilnih sestavin s povedkovoglagolskimi.

– Glede na dosedanje slovensko jezikoslovno izročilo bi tovrstna prislovn/(o)zvezn/a dopolnila lahko skupno poimenovali kot povedkove dopolnilnike (prim. Pogorelec 1974/75). Prilastkova opredelitev povedkov-a-o poudari stavčno in stavknotvorno vlogo prislovnih dopolnil, saj se prek pomenskosti povedkovega glagola lahko nanašajo na vezljive udeležence konkretnega glagolovega skladenjskega pomena.

S pomenskosladdenjskega in tvorno-pretvorbne vidika prislovn/(o)zvezn/a dopolnila lahko delimo na **neudeleženska obpovedkova dopolnila** (izpridevniška, izglagolska ali izsamostalniška oz. besedno- ali predložnozvezna) z navezavo na pomenske sestavine povedka oz. povedkovega glagola v okviru lastnosti izražajo način, količino oz. mero, npr. *To zelo uspešno sede upravlja*, in na **izudeleženska obpovedkova dopolnila** (izsamostalniška) z navezavo na pomenskost glagola prek vezljivih udeležencev, tako da implicirajo/vključujejo referenčnega udeleženca ali vsaj en sestavni del referenčnega udeleženca, v okviru načina izražajo predvsem vrsto in primer, npr. *Včasih je tekmovalno smučal, danes pa smuča le ljubiteljsko, To se upravlja daljinsko ali ročno*;⁶ s pomensko- in strukturoskladdenjskega vidika npr. v okviru stavčne povedi pa se vsa prislovn/(o)zvezn/a in pridevnišk/(o)zvezn/a dopolnila navezujejo na skladdenjski pomen povedkovega glagola – ta pomenskosladdenjska odvisnost od povedkovega glagola je lahko pri prislovn/(o)zvezn/ih dopolnilih praviloma neposredna, pri pridevnišk/(o)zvezn/ih dopolnilih pa je lahko samo posredna; pri posredni odvisnosti od povedkovega glagola pridevnišk/(o)zvezn/o dopolnilo natančneje opredeljuje osebkovega ali predmetnega udeleženca.⁷ Tu se zamejujemo na stavčno poved, kar pa z vidika poudarjene medpomenskopolodstavnosti oz. medpropozicijskosti prislovnih in pridevniških dopolnil še zdaleč ni nujno.⁸

⁶ Meja med neudeleženskimi izpridevniškimi prislovi in izudeleženskimi (izsamostalniškimi) prislovnimi vezami ali pretvorbami je razlagalno nakazana v slovarskih razlagah Slovarja slovenskega knjižnega jezika (SSKJ), ta so npr. pri slovarski iztočnici *delati*, neudeleženski izpridevniški prislovi lahko vključeni v pomenske razlage: 'kazati do česa določen odnos, ki se izraža zlasti v dejanjih' *grdo/prav delati z knjigami*, 'izpolnjevati, opravljati kako nalogo' *uspešno/pridno/veselo delati < delati in biti uspešen/priden/vesel*, pri iztočnici *gledati* – 's pogledom izražati kaj' *grdo/prijazno/lepo gledati*, 'imeti določen odnos do česa' *čisto drugače gledati na svet*, pri *jemati* – 'imeti določen odnos do česa' *jemati kaj resno, tragično*, pri *misлити* 'imeti pozitiven ali negativen odnos do koga, česa' *Dobro, slabo misli o meni*. Izudeleženski prislovi oz. prislovne zveze pa so označeni s pomenskimi razlagami 'zavestno uporabljati telesno in duševno energijo za pridobivanje dobrin' *umsko/ročno delati < delati z umom / delati na roko*, 'opravljati delo na določenem področju', npr. *kulturno/politično delati < delati v kulturi/politiki*.

⁷ Na samo posredno pomenskosladdenjsko odvisnost pridevnišk/(o)zvezn/ega dopolnila od povedka eksplicitno opozarja J. Orešnik (1994: 128–129), ki komentira: »/.../ Tedaj smemo tudi v zgledu Pogorelčeve *postal je popustljivejši* videti polnopomenski povedek *postal popustljivejši* in slednji se res pusti razširiti s povedkovim(i) prilastkom (-i), npr. ŽE MLAD je TUDI SAM *postal popustljivejši* (moj zgled). Pri takem tolmačenju polnopomenskega povedka sploh noben povedek ne more preprečiti dodajanja povedkovega prilastka v stavek. Tedaj mi nikakor ni jasno, zakaj Pogorelčeva vztraja pri določanju samostalniške zveze »preko polnopomenskega povedka«; slednji vendar ne igra pri povedkovih prilastkih prav nobene vloge. Proti koncu str. 120 piše Pogorelčeva o povedkovem prilastku: »Vstavlja se lahko vsem povedkom.« To je pravilna izjava. (Dalje pa manjka še resda sam po sebi razumljiv podatek, da morajo povedkov prilastek, ustrezna samostalniška zveza in povedek stati v ISTEM stavku.)«

⁸ Vse to potrjuje, da mora vsak skladdenjski slovar biti vezljivostno-kolokacijski slovar – le tako lahko zajame čimbolj pristno živo rabo, ki se navezuje tudi na nadpovedno oz. besedilno skladdenjsko.

1 Lastnostni/naklonski prislovi oz. prislovne zveze kot del pomenske podstave stavčne povedi

Z sporočilnim zgoščevanjem spadajo lastnostna prislovn/(o)zvezn/a dopolnila v medpropozicijsko nadpovedno in zato v besedilno skladnjo. Ravno zaradi medpomenskopodstavnosti/medpropozicijskosti ni treba da so in načelno niso obvezni del nobene pomenske podstave/propozicije vključenih obravnavanih povedi. V primerih, ko pa so že obvezni (glagolskoodvisni) del povedja in s tem pomenske podstave, so hkrati kot nesamostojno obpovedkovo lastnostno dopolnilo tudi obvezni del upovedovanja ene ali več pomenskih podstav/propozicij vključenih povedi, npr. *On uspešno in inovativno dela na tem področju*. T. i. pomensko- in strukturnoskladenjsko obvezna prislovna ali prislovnozvezna modifikacijska dopolnila povedka so stavčnočlensko opredeljena kot družljivostno obvezna prislovna določila načina.

Vse glagolske zveze tipa lastnostno prislovn(o)zvezno dopolnilo + polnopomenski glagol so lahko tudi potrditev, da je naklonskost obvezni sestavni del upovedovanja in zato tudi konstitutivni (bistveni) del povedja in nato povedi, ker je izražena tudi sporočevalčeva doživljajsko-razmerna plast – po O. Kunst Gnamuš (1981: 55) »/je/ razmejevanje naklonskih pomenskih sestavin od propozicijskih zapleteno in nasilno, ker v sleherni povedi sočasno izražamo predmetno vsebino ter hkrati naše razmerje do nje in naslovnik /.../ vidimo, da je naklonska sestavina najpomembnejša in najbolj površinska pomenska plast. /.../ Sestava dejanskega stanja, izražena s propozicijo, je le leča, skozi katero se lomijo žarki sporočevalčevega videnja«. V okviru upovedovanja ima že sama izbira besed naklonske prvine, in še posebno pri povedkovih glagolih z razmernim/odnosnim pomenom so lahko ti odnosi mimo pomenske podstave/propozicije tudi stopenjsko ovrednoteni in tudi neposredno skladenjsko izraženi,⁹ npr. *Ona shaja z njimi – Ona kar shaja z njimi – Ona že nekako shaja z njimi – Ona zelo težko, predvsem denarno, shaja z njimi* ipd. V skladu z že omenjanim ciljnim in informacijsko intenzivnim zgoščevanjem sporočila lahko pri rabi modifikacijskih prislovn/(o)zvezn/ih dopolnil lahko prehajamo v medpomenskopodstavna oz. medpropozicijska razmerja in s tem hkrati v besedilno skladnjo.¹⁰

Pri prislovn/(o)zvezn/ih dopolnilih so tipična **neudeleženska obpovedkova dopolnila** (zlasti izpridevniška in deloma izglagolska, besedno- ali predložnozvezna), in izmed njih še najbolj izpridevniški prislovi, npr. najbolj splošnopomenski tega tipa so *lepo, grdo, slabo, dobro* ipd. Izpridevniški prislovi praviloma konkretnje in natančneje

⁹ O. Kunst Gnamuš (1987/88: 8–16) ugotavlja, da upovedovalna teorija izgublja jasnost in preglednost zaradi nejasnih prehodov med propozicijsko in naklonsko pomensko plastjo. To pa po njenem mnenju izhaja iz tega, ker je delitev človeka na spoznavno bitje na eni strani in na pragmatično bitje na drugi strani nasilna. Po vsem tem avtorica prihaja do sklepa, da bi bilo vredno poskusiti propozicijsko pomensko sestavino razčleniti na dve plasti – na a) plast doživljajsko nepredelane predstave o zunanji predmetnosti – Pd in na b) plast miselnih in doživljajskih razmerij/pričakovanj – Pr/p. Zagotovo sta v proces upovedovanja nujno vključeni obe omenjani plasti, od namenskosti sporočanega pa je potem odvisno, kaj je izrazljivo obvezno in kaj neobvezno oz. izpušljivo.

¹⁰ Prav v zvezi z vlogo dopolnilnikov pri sporočanjem zgoščevanju B. Pogorelec (1974/75: 121) izpostavi vlogo tvorbeno-pretvorbene slovnice, kjer lahko dopolnilniki predstavljajo pretvorbe t. i. skladniških stavkov, ki se vstavljajo v osnovni matrični stavek.

izražajo tvorčev odnos do dogodka/dogajanja v jedrnem delu povedja/povedka (zato so poimenovani tudi kot 'vrinjeni globinski povedki',¹¹ 'vložene povedi' ali kot 'stavčni prislovi' – v zvezi z naštetimi poimenovanji so razlage o 'križanju ali spajanju propozicij', o 'medpropozicijski pomenski odvisnosti'). Zaradi aktualizacijskih lastnosti in sporočilne zgoščenosti pa so pomenskoskladenjsko podobni členkom.¹²

Ju. D. Apresjan jih opredeljuje kot 'nemotivirano obvezno vsebinsko vezljivost', ki obenem izpostavi ali celo omogoči tudi vezljivostne posebnosti glagolov, npr. enovezljivost v smislu zamejitve vezljivosti samo na vršilskost, npr. *dobro kuhati, lepo slikati*.¹³ V. S. Hrakovskij (1985: 5–8) pa izpridevniška prislovna dopolnila obravnava v okviru 'konstrukcij s povedkovo okoliščino' (konstrukciji s predikatnym sirkonstantom). Hierarhija med pomenskopolstavničnimi sestavinami in pomensko nenujnimi naklonskimi sestavinami je nazorneje prikazana s stališča povedi, ki ima zgradbo razširjenega stavčnega vzorca, npr. *Zelo majhna deklica zelo mirno spi*, kjer je *zelo* s stališča slovnične pravilnosti in sporočilnosti povedi pomenskoskladenjsko nenujno, medtem ko sta besedni zvezi *majhna deklica* in *mirno spi* sporočilno nujni, s tem da je slednja še stavkotvorna; iz njiju dobimo goli (neovrednoteni) sestavini predmetnosti *deklica* in *spati*.

S stališča stavčnoočlenskega razmerja povedkov prilastek : prislovno določilo načina se prehod iz lastnosti vršilca – Vd (iz ujemanja) na lastnosti/način dejanja – De (na primik) giblje v okviru prisojevalnega razmerja.¹⁴ In čeprav so izpridevniški prislovi

¹¹ J. Orešnik (1994: 125; 1996: 257) v zvezi s povedkovim prilastkom ugotavlja oz. vsaj sklepa, da »naravnost sistemsko nadomešča prislovno določilo načina«. Za oba navedena stavčna člena pa velja, da sta neke vrste sopovedek oz. stranski povedek; navaja še ruski izraz 'dopolnilni povedek' in španski 'napol povedek'.

¹² To mojo opredelitev za slovenščino potrjujeta tudi ruska skladdenjska teorija, prim. npr. N. Ju. Švedova (1980: 222) uporabo izpridevniških prislovov ob splošnopomenskih glagolih tipa *obnašati se, vesti se, izražati se* označuje kot nujno za natančnejšo predstavitev konkretne vsebine povedi (»Pri etih glagolah, dlja utočnenija konkretno sodržanja vskazyvanija, neobhodimo upotreblenie narečija, /.../«), in češka skladdenjska teorija, ko za predikacijsko sintagmo/prisojevalni sklad trdi, da je območje aktualizacije osnovnih komunikacijskih sestavin v povedi: »/.../ je rámcem pro aktualizaci jakožto základní komunikativní složku výpovědy (základní složku výpověď' otvorného aktu)«. Še J. Novotný (1979: 291). O tem še E. Hajičová idr. (1983: 143–144), ki 'pomen stavka' (význam věty) kot logično-pomensko kompleksno enoto, ki je omejena tudi s slovničnim stavčnim vzorcem, primerjajo s propozicijo povedi in ugotavljajo, da pomenska stavčna zgradba v nasprotju s propozicijo vključuje tudi natančnejša in rahlejša razmerja, ki ohranjajo aktualizacijo oz. 'resnične pogoje' sporočila v povedi.

¹³ Apresjanova 'nemotiviranost' je tu z vidika glagola mišljena kot pomenskoskladdenjska neusmerjenost (nasproti glagolski pomenskoskladdenjski usmerjenosti, ki jo enačimo z glagolsko vezljivostjo). Sicer pa pomensko- in strukturoskladdenjsko vlogo prislovn/(o)zveznih dopolnil ruska skladdenjska teorija označuje kot 'določnostno odvisnost' v nasprotju z 'udeležensko odvisnostjo', gl. Ju. D. Apresjan (1995: 51, 130).

Češka skladdenjska teorija, gl. Mluvnice češtiny – Skladba (1987: 18, 38, 192, 254), takšne primere označuje kot »syntagmata rozvitá«. Izpridevniška prislovna določila načina so opredeljena kot skladdenjsko obvezna dopolnila (t. i. 'skladdenjska relevantca', ki oblikuje 'obrobni/stranski tip (okrajový typ) stavčnega vzorca') predvsem v izpeljanih stavčnih zgradbah v okviru sekundarne diateze – »adverbiální výrazy se stávají obligatorním komponentem derivované struktury«, v nasprotju s »syntagmatu valenční«.

¹⁴ Ta pojav je pri P. Sgallu, E. Hajičovi, J. Panevovi (1986b: 143) poimenovan tudi kot 'dvojna odvisnost' (double dependency). O. I. Moskal'skaja (1973: 40) se med možnostima, da 'povedek označuje razmerje med osebkom in prislovnim določilom načina' ali da 'povedek skupaj s prislovnim določilom načina natančneje določa osebek' smiselno odloči za slednjo, ki jo označi kot 'povedkovo-okoliščinska opredelitev povedi'

lahko izraženi kot sestavna lastnost tako osebkovih kot neosebkovih skladenjskih vlog, npr. a) usmerjenost na osebek, npr. *Skrčeno je sedela na klopici* ali b) usmerjenost na predmet, npr. *Nekaj nerazumljivo godrnja*, je pogostejša in zato veliko bolj navadna navezanost prislovnih dopolnil na prisojevalno razmerje.

Tako je pri skladenjskem določanju izpridevniškega prislovnega določila načina še posebej poudarjena dvoja vloga osebkovega skladenjskega mesta,¹⁵ in sicer najpogosteje združuje udeleženski vlogi vršilca dejanja in nosilca procesov. In prav vloga osebkovega – procesorja izpostavi način poteka dejanja/dogajanja, npr. *On dobro študira : Študij mu dobro gre*.¹⁶ Vendar ločujejo se zgledi kot *Čakal je prestrašen – Prestrašeno je čakal* od zgledov *Prišel je prestrašen – Prestrašeno je prišel* (kot pomenski strnitvi iz *Prišel je, Bil je prestrašen*), kjer sta dopolnilnika *prestrašen* in *prestrašeno* ob *čakati* pomenskoskladenjsko/ sporočilno obvezna ob *priti* pa neobvezna. Do prekrivnosti pomenskopodstavnih sestavin povedi z njenimi »zunanjsimi« nepomenskopodstavnimi sestavinami pa lahko pride v primerih, ko zunajdogodkovni poročevalec poroča o dogodku kot *Janez je odločno* (prekrivnost) *začel/hotel predavati* (nasproti dogodku z dvema udeležencema, npr. *Janez je moral odločno* (neprekrivnost) *rešiti problem*). Samo z vršilcem/nosilcem dejanja se lahko upovedujejo tudi lastnostni izglagolski prislovi, npr. *sede kuhati, kleče prositi* ipd.

V t. i. brezosebnih stavčnih povedih z neprisojevalnimi glagoli, npr. *Včeraj je močno deževalo*, ko med vršilcem dejanja in dejanjem ne more biti lastnostnega prenosa, tovrstni *močno* ni pomenskopodstavna sestavina navedene povedi, je pa na ravni sporočenega govora/besedila kot naklonska pomenska sestavina nepomenskopodstavnega poročevalca/tvorca zagotovo sestavni del upovedovanega medpomenskopodstavnega/medpropozicijskega govora/besedila. Tovrstne medpomenskopodstavne vloge so kot ocene zunanjega (neudeleženega) poročevalca je v obliki naklonskega lastnostnega prislova jasno izražene v povedih tipa *Lepo si ga polomil, Lepo zna govoriti*.

Neke vrste prehod med neudeleženskimi in /iz/udeleženskimi obpovedkovimi dopolnili so primeri, kjer vsebinski udeleženec pomenskoskladenjsko natančneje lastnostno oz. načinovno opredeljuje povedkov glagol, npr. iz športa *On plava kravl in metuljčka* (nasproti že lastnostno rabljenim *On drsa posamezno / v paru < drsati kot posameznik / drsati s kom v paru*).

(processual'no-obstoitel'stvennye determinirujuščie predloženiya). Pretvorbeno jo potrjujejo tudi zgledi kot *Pritlično se je namestil < On se je namestil, tako da je v pritličju*, podobno še pri *On deluje podtalno* ipd. E. I. Ivančikova (1965: 85) pa glede na '/ne/dovršenost oz. /ne/popolnost pomenskoskladenjskih konstrukcij' ločuje tudi 'zgradbeno /ne/obveznost besed' (strukturnaja fakul'tativnost'/objazatel'nost').

¹⁵ O tem gl. Mluvnice češtiny 3 – Skladba (1987: 254–255). J. Orešnik (1994: 29) pa iz angleške slovnice R. Quirka idr. navaja prislovna določila (moja op.: izpridevniška), »ki se morejo navezovati na vršilski osebek stavka«.

¹⁶ Tudi F. Daneš (1987: 93, 101) ugotavlja, da pri povedkovih procesnih glagolih lahko postane del povedkovega intenčnega polja tudi prislov načina in časa, npr. *Gre hitro, Gre jutraj; zvezo stopiti/stopati na prste* obravnava kar kot povedek. Tu pride v poštev tudi po avtorju definiran pojav 'skladenjske relevance'. Obenem ugotavlja, da lastnostna opredelitev kot 'obvezni modifikator' dejanja/stanja povzroči neaktualnost, npr. *Morska voda dobro drži, Hodi lepo oblečen, Hodi s puško* ipd. (1987: 67, 110)

1.1 Izudeleženska obpovedkova prislovn/(o)zvezn/a dopolnila (tudi) kot pretvorbna razmerja med vezljivostjo in obvezno družljivostjo

Izudeleženska obpovedkova prislovna dopolnila oz. t. i. vrstni prislovi (SLP: 76–77) v vlogi prislovnih dopolnil pretvorbno vključujejo tako delovalnike kot okoliščine, npr. Že večkrat so ga samo ambulantno zdravili, To obdeluje samo strojno, Dela honorarno, Politično deluje ipd.

T. i. sestavljeni udeleženci so tako vezljivostna kot posledično tudi obveznodružljivostna posebnost, ker navadno zaradi njihove visoke stopnje vršilskosti en sestavni del udeleženca prevzame vodilno udeležensko vlogo vršilca/nosilca dejanja, drugi sestavni del udeleženca pa je v vlogi obveznodružljive okoliščine načina dejanja /ki je v nadaljnjih zgledih v poševnih oklepajih/, npr. *Božal ga je /z očmi/* (kako? => z očmi) – v teh primerih možna pretvorba *Njegove oči so ga božale* samo še potrjuje del telesa oz. organ kot delujoči del osebk. V tovrstnih primerih Ju. Apresjan (1995: 129, 165) govori o osebkovi vezljivosti (sub”jektnaja valentnost), ki vključuje ‘osebo’ in ‘vršilskost’.¹⁷ Za protitež sestavljeni ‘vršilskosti’ prek zgleda *Naprava melje /brez električnega priključka/* lahko dodamo sestavljeno ‘sredstvenost’ v *Kolesari kar /brez balance/*, in še zgledi s sestavljenim udeležencem v vlogi predmeta oz. prizadetega z dejanjem, npr. *Napravo krmili /zgolj na njeni armaturi/*, *Dotok plina v plinovod uravnava /z ventili/* ipd.

1.2 O razmerju med prislovn/(o)zvezn/imi dopolnili in pridevnišk/(o)zvezn/imi dopolnili

Pri nas je bilo o pomenskoskladenjski sorodnosti med t. i. prislovnimi in pridevniškimi dopolnilniki ob povedkovih polnopomenskih glagolih malo več eksplicitno napisanega v tematsko specializiranejših prispevkih v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja (prim. Pogorelec 1974/75: 120).¹⁸ Če v primerih prislovne oz. prislovn/(o)zvezn/e lastnostno-kolikostne rabe lahko govorimo o **neposredni** pomenskoskladenjski odvisnosti od konkretnega polnopomenskega glagola v povedku, gre v primerih rabe pridevniških oz. prilastkovnih dopolnil za **posredno** pomensko odvisnost od uporabljenega povedkovega polnopomenskega glagola – lastnostno dopolnjevanje vezljivih udeležencev namreč izraža posredno (vezljivostno) pomensko odvisnost od pomena določenega glagola v povedku. Iz napisanega sledi, da so vsa pridevniška oz. prilastkovna dopolnila hkrati tudi posredna neobvezna/obvezna (udeleženska) prilastkovna obpovedkova dopolnila (ker so hkrati neposredna dopolnila udeležencev), medtem ko so prislovn/(o)zvezn/a dopolnila neposredna obvezna/neobvezna obpovedkova dopolnila.

¹⁷ F. Daneš (1987: 89 >) t. i. sestavljene udeležence z navadno dvema udeleženskima vlogama komentira kot primere, ko se povedki z isto pomensko formulo povedja (SF – sémantická formule) razlikujejo glede na t. i. izbirne/selektivne pomenske težnje udeležencev (selekční sémantické tendence participantů).

¹⁸ B. Pogorelec (1974/75: 120–121) med drugim piše: »/.../ Dopolnilnik (povedkov) pri polnopomenskih povedkih izraža okoliščine, v katerih dejanje poteka, stanje oziroma razpoloženje samostalniških pomenov, ki jih preko povedka določa. /.../ Zaradi opisanega je dopolnilnik pri analizi lahko zamenljiv s prislovnim določilom načina.«

Predvsem v okviru obveznodružljivih obpovedkovih dopolnil so že velikokrat navajani in obravnavani primeri, ki še dodatno dokazujejo, da je smiselno obravnavati in opredeliti prislovna in pridevniška dopolnila tudi kot obvezne lastnostne dopolnilne sestavine povedka in s tem kot obvezne sestavine povedi in nadpovednih besedil, npr. *Navadno hodi peš, Navadno hodi brez nogavic, Navadno hodi bos, Sava teče motna*, kjer je vzajemna pomenskoskladenjska odvisnost povedkovega glagola in prislovnega oz. pridevniškega dopolnila več kot očitna, tako da sicer polnopomenski glagol zaradi svoje splošnopomenskosti ob konkretnem (celo specializiranem) polnopomenskem prislovnem ali pridevniškem pomenu pomenskoskladenjsko oslabi, v zgornjih primerih glagola *hoditi* in *teči* ob prislovnih in pridevniških dopolnilih prehajajo v glagol *biti*.¹⁹ Tako zgoraj navedeni zgledi, tudi zaradi izpridevniškega prislova, izraža neaktualno oslABLJENO glagolsko dejanje. Z vidika modifikacijskih dopolnil pa se v konkretnih zgledih potrjuje, da tudi splošnopomenskost prislovnega oz. pridevniškega dopolnila tipa *lep/lepo, dober/dobro* ni vedno in ob vsakem povedkovem glagolu pomenskoskladenjsko ustrezna oz. ustrezno povedna, npr. *Lepo se (jim) je godilo – (Lepo) se jim godi / Godi se jim – (Lepo) se imajo / Imajo se – Dogajanje je bilo lepo – Na srečanju je bilo lepo – Srečanje je bilo lepo – *Lepo so se srečali, Dobro so se zabavali – Zabava je bila dobra* ipd.

1.2.1 Pridevnišk/(o)zvezn/a obpovedkova dopolnila so v primerjavi s prislovn/(o)zvezn/imi dopolnili malokrat obvezna. Pomenskoskladenjsko so pridevniška dopolnila lahko obvezna predvsem ob glagolih stanja ali procesa (ti vključujejo 'vedenje', 'razmerje z ravnanjem') in sicer, ko pomenskoskladenjsko oz. sporočilno prevladajo nad povedkovimi glagoli, katerih konkretni pomen zato pomenskoskladenjsko oslabi npr. *Čaka prestrašen > Je prestrašen, On hodi poškodovan > Je poškodovan, Ravna/upravlja/govori nepodučen/nepripravljen > Je nepodučen/nepripravljen, Živi razsipno > Je razsipen, Ustvarja/oblikuje navdahnjen/pretresen > Je navdahnjen/pretresen* ipd. Nasproti pa se pridevnišk/(o)zvezn/a dopolnila neobvezno pomenskoskladenjsko dodajajo glagolom dogodka/dejanja, npr. *Vrnil se je bolan, Poškodoval ga je omamljen* ipd.

1.3 O povedkovodoločilnih prislovih in pridevnikih oz. prehod iz pomenskoskladenjsko obvezno-neobveznih dopolnil v pomenskoskladenjsko obvezna določila

Niso vsa obvezna modifikacijska dopolnila že povedkova določila, čeprav je obveznost dopolnil pogosto vezana na pomenskoskladenjsko oslabitev konkretnega glagola

¹⁹ Pomisleke ob teh primerih je v oceni Nova slovenska skladnja J. Toporišiča (1984: 142–155) je A. Vidovič Muha obrazložila: »/.../ Pomislek zbuja glagol *hoditi*, ki je v zvezi *hoditi bos* predstavljen kot polnopomenski – zveza naj bi se po znanem pravilu dala razstaviti v *hoditi + biti bos*, vendar pa se zdi, da taka razstavitev ni mogoča, npr. *Poleti (večkrat ipd.) hodim bos* ne pomeni, da *Poleti hodim + Sem bos*, ampak enostavno *Poleti sem bos (biti bos)*; glagola *hoditi* torej ne moremo brez pomislekov uvrstiti med polnopomenske« (150–151).

v povedku, ker povedkova dopolnila lastnostno opredeljujejo stanje/proces/dogajanje/dejanje, povedkova določila pa povedek pomensko določajo.²⁰

In če je stopnja pomenskoskladenjske obveznosti povedkovih prislovnih in pridevniških dopolnil obratnosorazmerno med drugim odvisna tudi od stopnje polnopomenskosti uporabljenih glagolov v povedku, je pomenskoskladenjska vloga povedkovih določil (tudi izprislovnih in izpridevniških) ob nepolnopomensko uporabljenih glagolih vedno obvezna. Lastnostni neudeleženski ali izudeleženski prislovi in pridevniki so ob nepolnopomenskih glagolih pomenskosestavinski del povedka in kot del povedka pri upovedovanju sodoločajo pomen stavčne povedi. Tako ima v zgledih *Bilo mu je lepo* (*On je lepo > *Njemu je lepo*) tipični izpridevniški prislov *lepo* skladenjsko vlogo povedkovega določila, tj. pomenskopodstavno je del povedja,²¹ Čeprav ne more biti samostojna sestavina pomenske podstave povedi (v pomensko podstavo je lahko uvrščen le v glagolski zvezi), je s stališča pomena stavka sporočilno odločilen in zato tudi upovedovalno obvezen.

1.3.1 Glagol *biti* v svoji široki pomenski nedoločnosti omogoča pomensko prehodnost med (obstoječo) pojavnostjo in (stanjsko) lastnostjo, ki se slovnično in stavčno odraža/izraža v osebkovo-povedkovodoločilnem združevanju oz. eksistencialno-kvalifikacijskem razmerju po J. Kořenském (»relace existenciálně kvalifikační«, 1984: 45) – tj. z zmožnostjo vzpostavljanja razmerja *pojavnost* > *stanjskost* – *lastnost* glagol *biti* v svoji pomenski večplastnosti s pomenskega vidika izraža določene eksistencialne/bivanjske lastnosti in hkrati so v pragmatičnem in besedilnem smislu izražene in pogosto prevladujoče tudi druge referenčne lastnosti,²² tako je npr. v brezosebni rabi v *Bilo je mraz/škoda/čudno/prav* s prislovom v povedkovodoločilni vlogi ob veznem *biti* izražena priložnostna lastnostna opredelitev že obstoječega stanja. Ravno tako se v razmerju *imeti* (*se*) – *biti* ohranja samo še 'naklonskost',²³ medtem ko je polni pomen 'obstajanja' že »uporabljen« v predpostavki obstajanja (to dokazujejo tudi zgledi

²⁰ J. Toporišič v Novi slovenski skladnji (NSS) kot merilo razločevanja med povedkovim določilom in povedkovim prilastkom postavlja možnost razstavitve povedi s povedkovim prilastkom na dve »sporočilno samozadostni enoti«, npr. *Umril je še mlad* > *Umril je, Bil je še mlad*, oz. nezmožnost razstavitve povedi s povedkovim določilom, npr. *Bil je še mlad* (1982: 103). Slovenska slovnica ⁴2000 pod naslovom Lastnostni prislovi (408–409) razen tipološkega popisa ne prinaša novih ugotovitev.

²¹ Na področje povedkovniških nesklonskih določil segamo z izpridevniškimi lastnostnimi prislovi ob nepolnopomenskih glagolih. So del večbesedne pomenskopodstavne sestavine – povedja, tako da se skladenjski obveznosti in izrazni neopustljivosti dodaja še pomensko nujna neudeleženska sestavina, npr. pri glagolih tipa *obnašati se/vlsti se, držati se* (pog.); del povedja in zato pomensko nujna sta tudi prislova *rad* in *lahko*, npr. *lahko/rad-a-o hoditi*; npr. *Otroci se obnašajo neuglajeno, Za svoja leta se odlično drži* (prim. M. Samardžija (1986: 80–81). Tovrstna skladenjska prislovnost določila načina imajo ob teh glagolih z oslabilnim pomenom, glede na to, da so izpridevniški prislovi, vlogo povedkovih določil, ki opredeljujejo kvaliteto dejanja/stanja (gl. NSS: 114, 117).

²² Za primerjavo naj pripomnim, da so to ugotovitve tudi českich jezikoslovcev (prim. Kořenský 1984: 126).

²³ Pri izpraznjenem/pomožniškem pomenu navadno še ne moremo govoriti o čisti veznosti – najpogosteje ostaja 'razmernost' ali 'naklonskost'. V zvezi s tem so bistveni ugotovitvi, da glagol *imeti* nikoli ni samo vezni, posledica česar je tudi, da ne more vstopati v povedkovodoločilno razmerje s pravimi povedkovniki (Vidovič Muha 1998: 314, 318).

s slovarsko oznako ekspr(esivno), npr. *Ta se ima!* v pomenu 'dobro živi'; in še *On je tukaj in ima se dobro* ima isti pomen kot *On je tukaj in je dobro*).

1.3.2 Z vidika zloženega povedka in obpovedkovih prislovnih dopolnil je zanimiva omejena skupina pomenonosnih izglagolskih in neizglagolskih pridevnikov, ki označujejo telesna in duševna stanja – gre predvsem za stanjske pridevnike, ki s prevladujočim razmernostanjskim skladijskim pomenom (in s prostopredložnomorfemsko rabo) praviloma vzdržujejo ali celo uvajajo povedkovo vezljivost, medtem ko jo dodana obprislovna dopolnila lahko ukinjajo: a) meritve/mere: *biti nedostopno oddaljen od (koga/česa)*, *biti neopravičeno prisoten (pri kom/čem)*, *biti neupravičeno skupen (komu/čemu)*, *biti popolnoma/zvrhano prost/poln (koga/česa)*, *biti presenetljivo odprt (za koga/kaj)*; b) primerjave: *biti ne povsem isti/enak (kot kdo/kaj//s kom/čim)*, *biti ne povsem enak za (koga/kaj)*, *biti popolnoma odvisen od (koga/česa)*, *biti presenetljivo podoben (komu/čemu)*; in c) vrednotenja lastnosti/stanja: *biti povsem očiten/jasen/znan (komu)*, *biti nenačrtno zmožen (česa)*, *biti neverjetno nagnjen k (komu/čemu)*, *biti radoveden za (koga/kaj)*, *biti neizrekljivo ponosen na (koga/kaj)*, *biti odločno nujen/obvezen/primeren/upravičen/pomemben za (koga/kaj)*, *biti zagotovljeno izkušen/zadovoljen/nepošten/pravičen/ljubezniv s (kom/čim)*.

2 Merila za izbiro oz. rabo obveznih prislovnih modifikatorskih dopolnil glede na pomenskosestavinskost polnopomenskih glagolov v povedku

Prislovn/(o)zvezna/a dopolnila s tipično obpovedkovo (in s tem obglagolsko) vlogo povezujejo besednozvezno, stavčno in tudi nadstavčno skladnjo. Izkazuje se, da glede na določeno specifično pomenskosestavinskost glagolov v povedku, na podlagi katere jih razvrščamo v pomenske skupine, imajo bolj navadno obvezno izpridevniško prislovno dopolnilo glagoli ravnanja, stanja (nastopa stanja), poteka/procesa in premikanja s poudarjenimi pomenskimi sestavinami 'vedenja' ali 'razmerja'; predvsem 'razmerje' napoveduje udeležensko vlogo 'razmerja dejanja', obe poudarjeni sestavini 'vedenja' in 'razmerja' s skupno nadsestavino 'odnosa' pa napovedujeta in vključujeta obvezen način, ki 'vedenje' in 'razmerje' lastnostno (kakovostno, kolikostno, vzročnostno) ali vrstno in primerjalno oz. oziralno (izudeležensko s sredstvom/orodjem, s primerjalnim/ozirnim (razmernim) udeležencem) opredeli. Zveza glagola z lastnostnim (izpridevniškim) prislovom je v smislu navadne (naj)pogostejše obglagolske razvrstitve lahko tipična glagolska kolokacija, npr. *neprestano spreminjati se, glasno govoriti* ipd. Obvezno lastnostno izpridevniško prislovno dopolnilo je hkrati modifikacijska določitev konkretnih povedkovih glagolov v smislu pomenskega dopolnila načina (s podpomenom 'zmožnosti'), primere, mere, intenzivnosti.²⁴

²⁴ Za slovenščino je bilo že sproženo preverjanje, katere vrste glagoli po pomenskih skupinah pogosteje skladijskopomensko družijo modifikacijski pridevniški »dopolnilnik« (Pogorelec 1974/75: 120–121): »/.../ Najpogostejši so dopolnilniki pri glagolih, ki pomenijo stanje (*stati, ležati, ostati, živeti* itd.) ali spremembo stanja (*iti, priti ... dvigniti se, tudi rekat, čutiti*). /.../ Zaradi opisane pomena je dopolnilnik pri analizi lahko zamenljiv s prislovnim določilom načina.«

2.1 V okviru družljivih/kolokacijskih glagolskih besednih zvez se lahko glagole obravnava kot potencialne pomenskosladdenjske pobudnike obveznodružljivih zvez, v tem primeru zvez glagolov s prislovi, oz. kot t. i. izhodiščne kolokate pri tvorbi kolokacij; z vidika splošnopomenskosti oz. posplošenega skladdenjskega pomena ločujemo splošnopomenske glagole in splošnopomenske prislovno rabljene *lahko*, *treba* in *rad* – splošnopomenske glagole natančneje opredeljujejo različni načinovni prislovi, različne (pomensko bolj ali manj specializirane) glagole pa samo splošnopomensko intenzivirajo prislovi oz. prislovno/naklonsko uporabljene besede tipa *lahko*, *rad*, *treba*, tj. *lahko* jih pomensko intenzivira v smislu ‘zmožnosti, dovoljenja, pripravljenosti’ v *Nalogo bo lahko rešil*, *Lahko gre*, *Lahko še ostane*, *rad* jih pomensko intenzivira v smislu ‘pripravljenosti, želje, nagnjenosti’ v *Rad pomaga*, *Rad bi šel domov*, *Rad zapravlja*, *treba* jih pomensko intenzivira v smislu ‘omiljene zahteve’ v *Pri tem je treba sodelovati*, *Treba je vstati*, *Včasih je treba doživeti tudi kakšno razočaranje*. Dve splošnopomenski sestavini v kolokaciji pa npr. sta *dobro se obnašati*, *rad upravljati*, *treba iti* ipd.

2.2 Vsekakor je ena od nalog prislovn/(o)zvezn/ih in pridevnišk/(o)zvezn/ih dopolnilnikov tudi pomenskosladdenjsko razdvoumljanje povedkovih glagolov.²⁵ Močen vzajemni pomenskosladdenjski vpliv glagolov in prislovov oz. besed in besednih zvez v prislovni rabi, ki pomenskosestavinsko različnim glagolom omogoča ali celo zapoveduje obvezno družljivost s prislovn/(o)zvezn/imi modifikatorskimi dopolnili, se še izrazno potrjuje z možnostjo ubesedenja tistih pomenskih sestavin (PS) ‘vedenja’ in ‘razmerja’ s skupno nadsestavino ‘odnosa’ z npr. *vesti se*, *ravnati*, ki tudi izrazno uvajajo jasna obveznodružljivostna razmerja; v spodnjih primerih so ubesedene pomenske sestavine (PS, v krepkem tisku) vključene v določene pomensko specializiranejšje glagole in tako, glede na različno stopnjo pomenskosestavinske zastopanosti oz. prevlade, omogočajo vsaj pogosto/navadno oz. največkrat kar obvezno uporabo obglagolskih prislovn/(o)zvezn/ih dopolnil, tako npr.: SP *vesti se* (PS) /z delno sopomensko *obnašati se/* pomensko vključena v glagole kot *držati se*, *gizdaliniti*, *izkazovati se*, *licemeriti*, *nositi se*, *obnašati se*, *odlikovati se*, *odrezati se*, *odzivati se*, *ponašati se*, *pozirati*, *prilagajati se*, *ravnati se*, *razbistriti*, *reagirati*, *repenčiti se*, *spakovati se*, *uresničevati se*, *uročiti*, *utruditi*, *zavedeti se*, *znajti se* omogoča navadno skladdenjskopomensko obvezno uporabo prislovn/(o)zvezn/ih dopolnil: Med okupacijo se je dobro držal, Gizdalinili so v svojih z zlatom pošitih uniformah, Izkazoval se v izjemnih skokih, Zavestno in predvsem zvito je licemerila, Ošabno in gosposko se nosi, Spoštljivo se obnaša, Odlikuje se po znanju, Pri tem se je dobro odrezal, Mojstrsko se je odzival, Rada pozira, Z lahkoto sta se prilagajala drug drugemu, Ravna se po vremenu in ne po navodilih, Pojmi so se popolnoma razbistrili, Naprava reagira na dotik, Repenči se kakor petelin na gnoju, Spakuje se po modi, po nemško, Uresničeval se je v dejanjih, kot duhovni vodja, Uročila ga je z lepoto, S kričanjem utruditi grlo, Dobro se je zavedel svojega položaja, Znajdi

²⁵ Na možna dvoumja kot posledice »različnih možnih skladdenjskih razmerij med besednimi pomeni opozarja M. Golden (?2001: 208–209) tudi z uporabo besede *pravilno* v *Peter je pravilno odgovoril na vprašanje* z možnima razlagama ‘Peter je ravnal pravilno, ko je odgovoril na vprašanje’ in ‘Peter je dal pravi odgovor na zastavljeno vprašanje’, zato zagovarja čim večjo skladdenjsko-pomensko koordinacijo v smislu, naj konkretno skladdenjsko razmerje teži k izražanju enega skladdenjskega pomena.

se kot več in znaš; **izvesti** (PS) – *realizirati, transponirati, uprizoriti*: Filmsko podjetje bo uspešno realiziralo pet filmov, Skladbo so transponirali za oktavo višje, Javno uprizoriti gonjo; **ravnati** (PS) – *postopati, ubogati, upoštevati, utesniti, vezati, zavedati se, žonglirati*: Z njim postopa podobno, kot s sebi enakim, Uboga na migljaj, na prvo besedo, Strogo so upoštevali njegovo besedo, Gospodarsko in politično so jih utesnili, Obljuba ga zelo strogo veže, Dobro se je zavedal predvsem svojih pravic, nasproti npr. besedi *žonglirati*, ki je že tako konotacijsko in s tem tudi kolokacijsko povedna, da ne potrebuje še dodatnih dopolnil, neobvezno pa je z dopolnili družljiva kot vsaka druga beseda; **upravljati** (PS) – *gospodariti, manipulirati, nadzirati*: S svojim imetjem dobro in predvsem varčno gospodari, Z letalom je spretno manipuliral, Dijake strogo nadzirajo; **obravnavati** (PS) – *izključevati, jemati, obračunavati, odpraviti, šteti, taktizirati, tretirati*: Sebe pri vsem popolnoma izključuje, Vse jemlje za čisto resnico, Druge si jemlje za zgled, Z demonstranti so javno fizično obračunavali, Na kratko ga je samo z omalovaževalno kretnjo odpravil, Pri ceni zraven šteje tudi delo, Dobro so taktizirali, Vse so tretirali zgolj statistično; **zaznavati** (PS) – *slišati, ogledovati, okušati, opazovati, poslušati, prestrezati, razločevati, slediti, slišati, slutiti, spremljati, tipati, videti, vohati, vonjati*: Razločno sliši krike, Vse si je podrobno ogledoval, Živali okušajo drugače kot ljudje, Radovedno in hkrati z žalostjo je opazoval, kako izginjajo kulture, Napol jih je poslušal, Slušno in vidno je prestrezal signale, S težavo je razločeval terenske posebnosti, Pozorno je sledil razlagi, Razločno je slišal glasove na lastna ušesa, Komaj je slutil jezo, Z zanimanjem je spremljal pogovor, V temi sta s prsti tipala kljuge, To se vidi s prostim ušesom, Vidi le na desno oko, Dobro voha, V sobi močno vonja po kavi; **kazati** (PS) /še delne sopomenske PS: *izgledati – zdeti se – izkazovati se/ – besneti, blazneti, delati se, dišati, divjati, držati se, hliniti se, interesirati, izdajati se, izgledati, oblikovati se, obnašati se, obravnavati, očrtavati se, odbijati se, pretvarjati se, smehljati se, vesti se, vonjati, zveneti, žareti*: Besni kakor žival, Blazni od veselja ali od žalosti, delati se imenitnega, Diši po snegu, po vojni, Pijan divja nad otroki, Jezno in čemerno se drži, Kar v obraz se hlini, Glasba ga zelo interesira, Izdaja se za poklicanega, Vse se mu je oblikovalo zgolj v mislih, Gume se dobro obnašajo, Enkrat ga enakopravno, drugič pa po mačehovsko obravnavajo, Njegova postava se očrtava/odbija na gladini, Kar dobro se pretvarja, Smehlja se v zadregi, v pozdrav, Žival se vede nenavadno, Vse vonja po porazu, Njegove besede zvenijo preroško in prepričljivo, Žarela je od sreče in v prijetnem pričakovanju; **izražati se** (PS) – *gledati, igrati, izgovarjati, kričati, migati, oblikovati, obnašati se, odgovarjati, vabiti, vesti se, zavračati, zavzemati se, znašati se nad*: Žalostno/čudno/zaljubljeno gleda, Zelo dobro igra, Srdito kriči kot blazen, Razločno in povsem jasno izgovarja imena, Kar naprej miga z obrvmi in rameni, Svoje misli jasno in jedrnato oblikuje, Odgovarja jasno, jedrnato, slovensko / v slovenščini, Glasno vabijo na svoje prireditve, Ne zna se spodobno vesti, Ostro je zavračal vse kritike na svoj račun, Močno in kar se da načelno se je zavzemal za vse pripadajoče pravice, Grdo se je znašal nad njo; **manjkati** (PS) – Še veliko/malo je manjkalo, Za las je manjkalo; **končati** (PS) – *iziti se, izzveneti*: Na koncu se je dobro izšlo, Vse skupaj je na hitro izzvenelo; **premikati se** (PS) – *iti, hoditi* z najpogostejšimi dopolnili: *iti* – mirno/molče, s počasnim korakom, počasi/hitro, točno, z veliko hitrostjo, po vseh štirih, z letalom/vlakom/peš, *hoditi* – počasi, nerodno, peš, s težkimi koraki, ritensko, kakor po jajcih, brez cilja ipd.

2.3 Z vidika obveznosti oz. neobveznosti družljivih prislovnih dopolnil je treba opredeliti različne stopnje pomensko- in strukturnoskladenjske soodvisnosti (tj. vzajemne vrednosti) glagolov in prislovn/(o)zvezn/ih dopolnil v okviru stavčnih povedi (osnovna gradivna vira sta Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) in slovenski korpus FIDA):

2.3.1 V okviru stavčnih kolokacijskih besednih zvez iz povedkovega glagola in obpovedkovega dopolnila je potrebno posebej obravnavati splošnopomenske glagole, ki kot kolokacijska jedra s svojo splošnopomenskostjo omogočajo, da jih v konkretnih povedih natančneje pomenskoskladenjsko opredeljujejo različni lastnosti oz. načinovni prislovi oz. prislovn/(o)zvezn/a dopolnila (v nadaljevanju izpisana v okroglih oklepajih za ustreznimi glagoli).

Slovarske (prim. SSKJ) opredelitve tovrstnih glagolskih razmerij so: ‘s prislovom’, ‘navadno s prislovnim določilom’ + poudarjen ‘odnos’ pomenski razlagi, ‘s širokim pomenskim obsegom’ + poudarjena ‘odnos’ in ‘nastop stanja’ v pomenskih razlagah:

- *delati/narediti/napraviti* (fizično, težko, grdo, pridno, umsko, neprestano, kot nor; na roko / ročno, kot mravlja / kot črna živina, kot za stavo, po vesti, pri društvu, za odpravo zaostalosti, v korist naroda, po vesti, v skladu s predpisi, kot svinja z mehom s primeri *z njo dela grdo kot s cunjo*)
- *delovati* (kulturno, politično, javno, vneto, brezhibno, odlično, dobro, pravilno; za mir), *funkcionirati* (odlično, brezhibno, izmenoma, na katerem principu)
- *lotevati se* (napačno, navdušeno, marljivo, previdno, negotovo, pravilno; z odporom, brez priprave)
- *ravnati* (grobo, grdo, surovo, drugače; po pameti, proti volji, v rokavicah, v skladu s predpisi, po pogodbi, konpicirati v baročnem stilu)
- *udariti* (močno, zamolklo, nenadoma)
- *igrati* (odlično, po režiserjevi zamisli)
- *izgubiti* (nepremišljeno, po neumnosti)
- *izraziti/izražati se* (pohvalno, grdo, grobo, spoštljivo, žaljivo; s samimi superlativi)
- *kazati* (dobro/slabo, lepo, na dež, Letina ne kaže), *pokazati* (molče/prijazno z očmi/gesto/kretnjo/roko)
- *vesti se* (nenavadno, drugače, mirno, boječe, drzno, moško/žensko, otročje, kot žival, pod/za roko)
- *obnašati se* (čudno, grdo, pogumno, prijazno, spoštljivo, vljudno, spodobno, kot star znanec)
- *imeti se* (dobro/slabo, kot še nikoli)
- *jemati* (ga) kako/vidno
- *vzeti* (dobesedno, resno, za svoje)
- *sprejemati/sprejeti* (zadržano, z rožami/s smehom, z navdušenjem)
- *ujeti* (na prazne obljube, po točkah, na laži, v protislovje, z lepoto/zgovornostjo)
- *ujeti se* (dobro, hitro, lepo)
- *zdeti/zazdeti se* (dobro, slabo, neumno)
- *gledati/pogledati/pogledovati* (zaljubljeno, bistro, čudno, zamišljeno, žalostno, srepo, prijazno, jezno, milo, strogo, grdo; predse, kot tele, kot miš iz moke)

- *misliti* (dobro/slabo, tako kot on/enako/podobno/drugače)
- *trpeti* (vdano, telesno, duševno, samovoljno/mirno; zaradi bolečine, po nedolžnem, zaradi občutka manjvrednosti, za jetiko, za nespečnostjo)
- še z dodanim pridevniškim dopolnilom: *ležati* (nezavesten, pijan, ranjen, zvezan, v hudi vročici, ležati za pljučnico)

2.3.2 Skladenjski pomen (sicer različno pomensko specializiranih) glagolov se z uporabo prislovnih dopolnil v povedku pomenskoskladenjsko natančneje opredeli oz. skladno z modifikacijskim dopolnilom ustrezno spremeni, pričakovano prevladujoča skladenjska pomena povedkovih glagolov sta 'odnos' in 'stanje': *čakati* 'razpoloženje' – komaj/težko, v strahu, *držati* 'ohranjati' – držati v mejah realnega povpraševanja, v disciplini, na visoki umetniški ravni, v strogi tajnosti, *gledati* 'odnos' – zelo osebno, kritično, čisto drugače, z določenega stališča, *imeti se* 'stanje' – lepo, dobro, slabo, *iti* 'obstajanje dejanja, dogajanja' – iti v krogu, počasi, narobe, *izbijati/izbiti* 'pojavit se' – problem ponovno izbija, *izgubiti se* 'način življenja' – čisto se je izgubil, *izzveneti* 'končati' – v prijeten finale, kot poklon, *jemati* 'odnos' – za šalo, kot kompliment, resno/tragično, *kazati* 'imeti znake' – dobro/slabo, *končati* 'kot posledica dejstvom' – dobro/slabo, *kopati* 'velika količina česa' – kopati se v bogastvu, v sreči, v potu, *manjkati* 'možnost uresničitve' – malo, za las, *meriti/premeriti* 'gledati' – sovražno, s strahom, od nog do glave, *misliti o* 'odnos' – dobro/slabo, drugače, tako kot on, *motriti* 'presojeti' – z drugega stališča, kritično, *nanesti* 'dati, prinesiti denar' – malo, precej, *naslanjati se* 'biti odvisen' – precej naslanjati se na ljudsko izročilo, *nastopati* 'opravljati funkcijo' – nastopati kot zastopnik društva, *nehati* 'končati' – nehati s preprirom, *nesti* 'zmožnost delovanja' – (puška/daljnogled) daleč nesti, *nositi* 'navadno ohranjati kaj v položaju' – nositi postrani/ na stran, *obarvati/pobarvati* – plastično, politično, liberalno; z narečnimi besedami / narečno, *obirati* 'obrekovati' – grdo, za hrbtom, *oblikovati se* 'kazati se' – v mislih, v daljavi, *obnašati se* 'ravnati', 'kazati določene lastnosti' – (gume) dobro obnašati se, *obnesti se* 'kazati zadovoljive lastnosti' – (sorta) dobro obnesti se, *obračati/obrniti (se)* 'dati dejavnosti/stanju določene lastnosti', 'prehajanje v novo stanje' – v dobro, na boljše, v svojo korist, *odjekniti, odmevati* 'postati predmet razpravljanja' – pozitivno, perspektivno, *odpraviti* 'obravnavati' – z zamahom roke, s pošalno kritiko, nakratko, *opleti* 'prenehanje razmerja' – opleti kot pevec, *padati* 'lastnost položaja' – (obleka) lepo/lepše padati, *postopati* 'ravnati' – krivično/podobno/grdo, kot enak z enakim, *pozdravljati* 'izražati naklonjenost' – pozdravljati reforme, *stati* 'lastnost' – poševno, postrani, *voziti* 'živeti, shajati' – materialno uspešno, *vrteti se* 'hoditi' – stalno, pretežno, nadležno, *zadevati* 'izražati, obravnavati' – problemsko, *zadržati se* 'odnos' – komaj, za silo, *zveneti* 'kazati se' – preroško, kot očitek.

2.3.3 Najpogostejša prislovn/(o)zvezn/a dopolnila glede na vezljivostne pomenske skupine glagolov; v nadaljnjih primerih se tudi še dodatno potrjuje, da prislovno rabljeni *lahko, rad, treba* različno pomensko(sestavinsko) specializirane glagole samo splošnopomensko intenzivirajo (pogostnost je preverjena po t. i. vzajemni vrednosti iz korpusa FIDA). Rabljena prislovna dopolnila v oklepajih so razvrščena od največje pogostnosti proti manjši pogostnosti:

- a) **glagoli telesnega in duševnega stanja:** *bivati* (začasno, lahko, stalno, nezakonsko), *čutiti* (lahko, močno, mogoče, jasno), *počivati* (lahko, malo, mirno, dolgo), *ždeti* (tiho, negibno, strpno, lahko, nemo, mirno, pritajeno), *spati* (mirno, lahko, trdno, slabo, dobro, sladko, malo, lepo, globoko), *dremati* (mirno, lahko, blaženo, zadovoljno), *smrčati* (glasno, mirno, neenakomerno, strahovito, resnično);
- b) **glagoli ravnanja/upravljanja/ustvarjanja** se glede na prevladujočo pomensko sestavino naprej delijo na:
- b1) **glagole omogočanja nastajanja/nastanka česa:** *lotevati se* (lahko, raje, pogosto, kritično, previdno, samostojno, neusklajeno), *prizadevati si* (zelo, močno, vztrajno, zaman, nenehno, treba, obupno), *omogočati* (zato, lahko, obenem, dejansko, pogosto), *pripravljati* (pospešeno, intenzivno, skrbno, resno, temeljito, zato, lahko posebej, vneto mrzlično), *organizirati* (dobro, lahko, slabo, ustrezno, odlično, primerno),
- b2) **glagole s poudarjeno pomensko sestavino premikanja:** *nesti* (lahko, odlično, treba, osebno, grede, stoje), *vzeti* (lahko, treba, resno, preprosto, strogo), *namestiti* (lahko, udobno, ponovno, treba, mogoče, začasno, pravilno, potrebno, samodejno, dobro), *lepiti* (zelo, izredno, lahko, izjemno, posebno), *čolnariti* (lahko, mogoče, treba, moč),
- b3) **glagole s poudarjeno pomensko sestavino sonahajanja/sopojavljanja/pripadnosti:** *ravnati* (grdo, lahko, treba, pravilno, podobno, slabo, lepo, ustrezno), *upravljati* (lahko, mogoče, neposredno, samostojno, aktivno, uspešno, težko, natančno, učinkovito, slabo), *vplivati* (lahko, močno, bistveno, negativno, odločilno, pomembno, ugodno, slabo, pozitivno, zelo), *čakati* (zaman, nestrpno, potrpežljivo, treba, lahko, mirno, težko), *pomagati* (lahko, veliko, zelo, treba, dosti, malo, finančno, precej), *sprejeti* (lahko, soglasno, treba, splošno, dobro),
- b4) **glagole s poudarjeno pomensko sestavino spremembe lastnosti:** *spreminjati* (lahko, nenehno, hitro, počasi, bistveno, zelo, močno, pogosto, stalno, neprestano, precej postopoma, poljubno, naglo), *oblikovati* (lahko, lepo, dokončno, mogoče, pravilno, ustrezno, postopoma), *kisati* (malo, treba, počasi, samo, mogoče), *barvati* (ročno, ugodno, lahko, površinsko, pridno, počasi), *odpirati* (ponovno, znova, široko, lahko, počasi, hitro, vnovič);
- c) **glagoli govorjenja, razumevanja in mišljenja:** *govoriti* (lahko, veliko, mogoče, težko, pogosto, javno, tekoče, največ, grdo), *predavati* (lahko, občasno, znova, veliko), *misliti* (lahko, zato, resno, osebno), *signalizirati* (nezavedno, ponavadi, podzavestno, pedantno, znova, pravočasno, neprikrito, besno, samo, jasno), *razumeti* (lahko, mogoče, dobro, težko, prav napačno, pravilno, treba, narobe), *preučevati* (lahko, podrobno, skrbno, natančno, intenzivno, pozorno, profesionalno, temeljito, mogoče);
- č) **Glagoli splošne spremembe (s premikanjem):** *rušiti se* (lahko, nesistematično, vztrajno, samo, treba, dobesedno, brezkompromisno);
- d) **glagoli premikanja:** *iti* (lahko, očitno, dejansko, verjetno, treba, malo), *peščiti* (veliko, dolgo, ležerno, počasi), *peljati* (lahko, treba, počasi, enkrat, mirno), *voziti* (redno, dnevno, pogosto, vedno službeno, varno, hitro).

3 Sklep

Pomensko- in strukturnoskladenjska obveznost sega tudi v obvezno družljivost, za kar so najtipičnejši primeri prislovi kot obvezno družljiva povedkova oz. glagolska dopolnila. V nadaljevanju lahko naštejemo nekaj temeljnih postavk:

– Skladenjsko merilo kot izhodiščno postavlja stavčno obpovedkovo vlogo modifikacijskega prislovn/(o)zvezn/ega dopolnila. Tovrstna obpovedkova dopolnila so kot pomenskoskladenjsko nesamostojne sestavine, ki so neposredno odvisne od pomenskosestavinskosti povedka, hkrati tudi dopolnilne lastnostne sestavine prisojevalnega razmerja. Tako v okviru stavčne oz. povedkove vezljivosti povedi ne moremo mimo pomenskoskladenjsko obveznih nevezljivih modifikacijskih prislovn/(o)zvezn/ih dopolnil, ki sporočilo tudi natančneje konkretizirajo.

– Z vidika obveznosti oz. neobveznosti družljivih prislovnih dopolnil se lahko opredeli različne stopnje pomensko- in strukturnoskladenjske soodvisnosti (tj. vzajemne vrednosti) glagolov in prislovn/(o)zvezn/ih dopolnil v okviru stavčnih povedi. Glede na pomenskosestavinskost glagolov v povedku imajo bolj navadno obvezno izpridevniško prislovno dopolnilo glagoli ravnanja, stanja (nastopa stanja), poteka/procesa in premikanja s poudarjenimi pomenskimi sestavinami 'vedenja' ali 'razmerja'; predvsem 'razmerje' napoveduje udeležensko vlogo 'razmerja dejanja', obe poudarjeni sestavini 'vedenja' in 'razmerja' s skupno nadsestavino 'odnosa' pa napovedujeta in vključujeta obvezen način, ki 'vedenje' in 'razmerje' lastnostno (kakovostno, kolikostno, vzročnostno) ali vrstno in primerjalno oz. oziralno (izudeležensko s sredstvom/orodjem, s primerjalnim/ozirnim (razmernim) udeležencem) opredeli. Zveza glagola z lastnostnim (izpridevniškim) prislovom je v smislu navadne (naj)pogostejše obglagolske razvrstitve lahko tipična glagolska kolokacija.

– V okviru družljivih/kolokacijskih glagolskih besednih zvez se lahko glagole obravnava kot potencialne pomenskoskladenjske pobudnike obveznodružljivih zvez, v tem primeru zvez glagolov s prislovi, oz. kot t. i. izhodiščne kolokate pri tvorbi kolokacij.

– Glagol s svojo osrednjo pomenskoskladenjsko organizacijsko vlogo poudarja tudi tesno vzajemno/soodvisno povezanost med stavčnopovedno in glagolsko besednozvezno skladnjo, ki z obpovedkovimi oz. obglagolskimi prislovn/(o)zvezn/imi dopolnila, ki omogočajo tudi sporočilno zgoščanje, sega v nadpovedno/besedilno skladnjo. Medpropozicijska/medpomenskopodstavna vloga in vloga sporočanjaškega zgoščevanja prislovn/(o)zvezn/ih in pridevnišk/(o)zvezn/ih dopolnil omogoča vzpostavljanje razmerja med besednozvezno, stavčno in nadstavčno/nadpovedno skladnjo.

LITERATURA

- APRESJAN, Ju. D.,²1995: *Leksičeskaja semantika*. Vostočnaja literatura RAN. 2. popravljena in dopolnjena izdaja. Moskva.
- DANEŠ, F. idr., 1987: *Větné vzorce v češtině*. Praha: Academia.
- FIDA, <http://www.fida.net>
- GOLDEN, M.,²2001: *O jeziku in jezikoslovju*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- GREPL, M. idr., 1987: *Mluvnice češtiny (3 – Skladba)*. Praha: Academia.

- HAIJČOVÁ, E. idr., 1983: Větná stavba a aktuální členění ve slovanských jazycích z porovnávacího hlediska. *Československá slavistika*. 139–149.
- HRAKOVSKIJ, V. S. idr., 1985: *Tipologija konstrukcij s predikatnymi aktantami*. Leningrad: Nauka.
- IVANČIKOVA, E. A., 1965: O strukturnoj fakul'tativnosti i strukturnoj objazatel'nosti v sintaksise (Materialy i soobščeniya). *Voprosy jazykoznanija XIV/5*. 84–94.
- KOŘENSKÝ, J., 1984: *Konstrukce gramatiky ze sémantické báze*. Praha: Academia.
- KUNST GNAMUŠ, O., 1981: *Pomenska sestava povedi*. Ljubljana.
- 1987/88: Težave upovedovalne teorije in smeri njenega razvoja. *JiS XXXIII/1–2*. 8–16.
- MOSKAL'SKAJA, O. I., 1973: Problemy semantičeskogo modelirovanija v sintaksise. *Voprosy jazykoznanija XXII/6*. 33–43.
- NOVOTNÝ, J., 1979: Dualismus subjektu a predikátu a postavení predikace z hlediska valenční teorie. *Slovo a slovesnost XL/4*. 286–294.
- OREŠNIK, J., 1994: *Slovenski glagolski vid in univerzalna slovnica*. Ljubljana: SAZU.
- 1996: Nauk novejšje slovenistike o povedkovem prilastku. *Razprave SAZU XV*. Ljubljana. 255–267.
- POGORELEC, B., 1974/75: Dopolnilnik (povedkov) v slovenski skladnji. *JiS XX*. 120–122.
- SAMARDŽIJA, M., 1986: *Valentnost glagola u suvremenom hrvatskom književnom jeziku*. Zagreb.
- SGALL, P. idr., 1986a: *Úvod do syntaxe a sémantiky (Některé nové směry v teoretické lingvisticce)*. Praha: Academia.
- 1986b: *The Meaning of the Sentence in Its Semantic and Pragmatic Aspects*. Praha: Academia.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) I–V*, 1970, 1975, 1979, 1985, 1991. Ljubljana: DZS.
- ŠVEDOVA, N. Ju., 1980: *Russkaja grammatika II. (Sintaksis)*. Moskva: Nauka.
- TOPORIŠIČ, J., 1982: *Nova slovenska skladnja (NSS)*. Ljubljana: DZS.
- 2000: *Slovenska slovnica (SS)*. Četrta prenovljena in razširjena izdaja. Maribor: Obzorja.
- VEROVNIK, T., 1999: *Kolokacijske posebnosti knjižne slovenščine*. Diplomaska naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 78 str.
- VIDOVIČ MUHA, A., 1984: Nova slovenska skladnja J. Toporišiča. *SR XXXII/2*. 142–155.
- 1998: Pomenski preplet glagolov IMETI in BITI – njuna jezikovnosistemska stilistika. *SR XLVI/4*. 293–323.
- 1988: *Slovensko skladijsko besedotvorje ob primerih zloženk (SSB)*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete in Partizanska knjiga.
- 2000: *Slovensko leksikalno pomenoslovje (SLP). Govorica slovarja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

SUMMARY

Semantic- and structural-syntactic obligatoriness extends to the obligatory collocation, the most typical example of which are adverbs as obligatorily collocational complements of the predicate or, rather, the verb. This type of complements are modificational adverbial-phrase (AP) complements as semantically-syntactically dependent components, directly depending on the semantic constituents of the predicate. In addition, they are complementary qualitative components of the attributive relationship, which define the utterance more concretely and precisely.

From the point of view of (non)obligatoriness of collocational adverbial complements it is possible to define various degrees of semantic- and structural-syntactic mutual dependency (i.e., mutual value) of verbs and AP complements within clausal sentences. More common obligatory adverbial complements derived from adjectives appear with verbs of treatment/action, state

(beginning of state), course/process, and motion with the emphasis on the semantic elements 'conduct' and 'relationship'. In the framework of collocational verbal phrases, the verbs can be considered potential semantic-syntactic initiators of the obligatory collocations, in this case the verbs with adverbs, or, rather, initial collocates for formation of collocations.

The treatment across propositions and semantic bases and the function of communicative condensation of AP and adjectivally obligatory complements allow one to establish the relationship between phrasial, clausal, and supra-clausal/sentential syntax.